

Mens en gierzwaluw onder één dak

Met de inwerkingtreding van de gedragscode voor de Bouw en ontwikkel-sector (april 2009) en de herziening van de lijst met jaarrond beschermde vogels (augustus 2009) is de status van gierzwaluwen veranderd. Was de gierzwaluw voorheen alleen beschermd in de broedtijd, nu zijn de vogels en hun nesten jaarrond beschermd. Wat de consequenties zijn voor de planning van dakrenovaties en onderhoud en de mogelijkheden om zonder vertraging te werken leest u in dit artikel.

Foto 1: J. Schenk

Hans Huitema, PAN Onderzoek en Advies

Voor wie in een stad of dorp met een kolonie gierzwaluwen woont, zijn gierzwaluwen onlosmakelijk verbonden met de zomer. Het karakteristieke 'shrie-shrie' en de spectaculaire, razendsnelle vluchten boven de daken of cirkelend in de lucht zijn alleen in de zomermaanden in Nederland te beleven. De gierzwaluw is een bruinzwarte vogel met sikkelvormige vleugels met een spanwijdte van 40 cm (foto 1). Het is een trekvogel die slechts drie maanden, van koninginnedag tot begin augustus, in Nederland verblijft. De rest van het jaar zijn gierzwaluwen op weg naar of in Afrika. Het grootste deel van hun leven brengen gierzwaluwen in de lucht door. Alleen als ze broeden rusten ze op hun nesten in en aan gebouwen.

Hoe het mis kan gaan

Te vaak lezen we in de krant dat werkzaamheden worden vertraagd of zelfs stilgelegd vanwege het voorkomen van beschermde soorten. Het gaat fout als men in een te laat stadium van de planvorming er achter komt dat er gierzwaluwen broeden. Bij de sloop van loodsen in de haven van Antwerpen verdwenen meer dan 100 dieren onder het puin (foto 2 a). Bij de restauratie van de Bazuinkerkerk in Amsterdam werden pannen gelicht terwijl vogels volop aan het broeden waren (foto 2 b). De renovatie werd stilgelegd en de eigenaar kreeg de rekening gepresenteerd. Niet of te laat rekening houden met gierzwaluwen betekent niet alleen schade aan de vogels maar de financiële schade voor de eigenaar kan aanzienlijk zijn als het werk moet worden stilgelegd. Bovendien staan op overtreding van de regels hoge boetes. Ingevolge artikel 11 van de Flora en faunawet is het verboden nesten van beschermde soorten te verstoren of vernietigen. Indien er nestplaatsen verloren gaan dienen passende compensatiemaatregelen genomen te worden. Reden te meer om vroegtijdig met de belangen van gierzwaluwen rekening te houden.

Hoe het anders kan

In 2007 werd een grootschalige dakrenovatie aangekondigd in Doorwerth. Enkele maanden voor de geplande werkzaamheden (mei) werd de woningbouwvereniging op de hoogte gesteld van de aanwezigheid van gierzwaluwen; een gesprek met PAN Onderzoek en Advies en Gierzwaluwbescherming Nederland (GBN) volgde. De planning werd aangepast, de start van de werkzaamheden werd verschoven naar begin september. In de zomermaanden werden bij een inventarisatie 26 invliegopeningen in kaart gebracht waarvan 7 onder nokvorstpannen. Met de resultaten van de inventarisatie in de hand werd een pakket van maatregelen opgesteld in een overleg met de woningbouwvereniging, de aannemer, de uitvoerder, ecologisch adviesbureau PAN en GBN.

- De bij de gekozen sneldekkpannen behorende ventilatiepannen werden aangepast opdat de invliegopening geeliek op de oude situatie (foto 3).
- Ter compensatie van de 'nokvorstnesten' werden gaten aangebracht in de holle daklijsten (foto 4).

Foto 2a

- Bij het verwijderen van de oude pannen werden nesten apart gehouden. Deze werden zoveel mogelijk op de oorspronkelijk plek teruggeplaatst.
- Op alle daken werd een bundeltje hooi aangebracht om de vogels tegemoet te komen bij het verzamelen van nestmateriaal.

De renovatie is overigens zonder vertraging verlopen. In 2009 is de bezetting van nesten gemonitord. Van de 19 nestplaatsen onder dak werden in het eerste jaar na de renovatie al 12 plekken

opnieuw bezet. Daarnaast werden 8 nieuwe nestplaatsen geteld. De invliegopeningen in de daklijsten werden (nog) niet gebruikt.

Door rekening te houden met de succesfactoren van nestgelegenheid en het stappenplan voor gierzwaluwvriendelijke dakrenovatie te volgen is de dakrenovatie zonder vertraging uitgevoerd en zijn de gierzwaluwen voor Doorwerth behouden.

Op de website van Gierzwaluwbescherming Nederland vindt u alle informatie over gierzwaluwen en renovatie. Goede voorbeelden van gierzwaluwvriendelijke dakrenovatie zijn van harte welkom. ●

Stappenplan gierzwaluwvriendelijke dakrenovatie

1. Vroegtijdig vaststellen van aanwezigheid van gierzwaluwen

Als de ligging van kolonies niet bekend is bij lokale leden van de Gierzwaluwbescherming Nederland of de lokale vogelwerkgroep is een kort bezoek rond zonsopgang (van mei – juli) voldoende om vast te stellen dat er een kolonie aanwezig is en dat aanvullend onderzoek nodig is.

2. Inventarisatie; aantal nestplaatsen en positie invliegopeningen

Deze inventarisatie kan worden uitgevoerd van begin mei tot en met ca. eind juli. Uit de inventarisatie moet duidelijk blijken hoeveel nestplaatsen betrokken zijn en welke invliegopeningen / nestplaatsen de gierzwaluwen gebruiken.

3. Opstellen mitigatie / compensatieplan

Als uit de inventarisatie blijkt dat de nestplekken / invliegopeningen door de dakrenovatie verloren gaan of verstoord worden moet een pakket aan maatregelen worden samengesteld waarmee de negatieve effecten kunnen worden vermeden, verzacht of gecompenseerd. De wijze van compensatie van gierzwaluwnesten is afhankelijk van de aangetroffen situatie. Hierbij kan gedacht worden aan het creëren van invliegopeningen in holle constructies, plaatsing van gierzwaluwpannen, inmetstelstenen of gierzwaluwkasten.

4. Uitvoering werkzaamheden (buiten broedseizoen)

Omdat gierzwaluwen beschermde dieren zijn onder de Flora- en faunawet dienen de maatregelen in ieder geval buiten de broedperiode te worden uitgevoerd. Men is wettelijk verplicht nesten die verloren gaan adequaat te compenseren (zie kader 'Succesfactoren').

5. Monitoring van het effect van de genomen maatregelen

Een inventarisatie in het seizoen volgend op de dakrenovatie is nodig om de effectiviteit van de genomen maatregelen te kunnen bepalen en zo nodig maatregelen te treffen om het functioneren van de nieuwe nestgelegenheid te verbeteren.

Top 10 succesfactoren van nestgelegenheid

1. Nieuwe situatie zoveel mogelijk identiek aan oorspronkelijke situatie. Gierzwaluwen zijn erg traditioneel en hebben moeite met veranderingen; dus dezelfde positie op het dakvlak en hetzelfde type invliegopening.
2. Expositie nesten noord of (noord-) oost; de nesten moeten niet te warm worden
3. Ventilatie onder de pannen; bij moderne sneldekkpannen die erg nauw sluiten dient voor aanvullende ventilatie te worden gezorgd.
4. Hoogte minimaal 3 m boven de grond. Gierzwaluwen moeten een stukje 'vallen' om voldoende lift onder hun smalle vleugels te krijgen om weg te kunnen vliegen
5. Hellingshoek dak > 45°; dit in verband met de instraling van de zon en de mogelijkheid voor de gierzwaluwen om van het dak op te stijgen.
6. Vrije invliegopening. Gierzwaluwen vliegen op volle snelheid naar hun invliegopening; deze mag dus niet versperd worden door bomen of andere hindernissen.
7. Aanwezigheid (oorspronkelijk) nestmateriaal; omdat gierzwaluwen niet kunnen landen halen ze hun nestmateriaal uit de lucht. Nestbouw met natuurlijk materiaal duurt erg lang. We helpen de dieren sterk door oude nesten terug te plaatsen en nestmateriaal (in de vorm van hooi) toe te voegen
8. Compensatie van 2-3 x oorspronkelijke aantal nesten. Het verdient aanbeveling om meer invliegmogelijkheden te creëren dan in de oorspronkelijke situatie.
9. Ruwe ondergrond aanbrengen. Op gladde isolatieplaten dient een ruwe ondergrond aangebracht te worden (ruwe zijde hardboard) om de pootje houvast te bieden.
10. Minimale maten invliegopening: hoogte 5 cm, opening diameter 50 mm of ovaal of rechthoekig 35 x 70 mm.

Foto 2b

Foto 3

Foto 4